

HEINRICH WÖLFFLIN

- HAYATI ve ESERLERİ -

İnci SAN (*)

20. yy. da yetişmiş en önemli sanat tarihi bilimcilerinden olan Heinrich Wölfflin, 21 Haziran 1864 de, Winterthur'da doğmuştur. Gene ünlü sanat tarihçilerinden Jacop Burckhardt'ın yanında yetişen Wölfflin'in, yirmi iki yaşında iken verdiği "Mimarinin psikolojisi hakkında öndeyişler" (1) adlı doktora tezinde, sonradan ele alacağı sanat sorunlarına ait fikirler çekirdek halinde mevcuttu. 1888 de, barok üslûbun İtalya'da doğuşu ve bu üslûbun mahiyeti hakkında bir araştırma olan "Rönesans ve Barok" (2) adlı eseri yazdı. 1893 de Basel'de, hocası Burckhardt'ın yerine profesör oldu. 1899 da, kendine araştırma konusu olarak, belli bir devrin, İtalyan Rönesansının üslûbunu seçmiş olan "Klâsik Sanat" (3) adlı kitabı yazdı. Wölfflin bu kitapta, Leonardo, Michelangelo, Raffaello, Fra Bartolommeo, Andrea del Sarto gibi orta İtalya ustalarını ele almıştı. Amacı, kuzeyli okuru, Dürer gibi kuzey ustalarına karşıt çıkan bu orta İtalya ustaları örnekleriyle, kuzey resminin anlatıcı üslûbundan koparmak, salt biçim sorunlarına eğilmek zorunda bırakmaktı. İlk defa bu kitapta, bir "ifade tarzı", "ortaya konuş tarzı" (Darstellungsart) üzerinde duruluyordu. Böylece bu kitap, ilk üslûp tarihi kitabıydı. (4).

1901 de Berlin Üniversitesinde ders vermeye başhyan Wölfflin, 1905 de yazdığı "Albrecht Dürer'in Sanatı" (5) adlı monografiyle, sa-

(*) A. Ü. Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Kürsüsünde Asistan.

(1) Prolegomena zu einer Psychologie der Architektur. München 1886. Joseph Gantner tarafından hazırlanmış "Heinrich Wölfflin, Kleine Schriften, Basel 1946" da tekrar yayınlanmış.

(2) Renaissance und Barock. Eine Untersuchung über Wesen und Entstehung des Barock-stiles in Italien, München 1888. 4. Baskı Basel Stuttgart 1961

(3) Die Klassische Kunst: Eine Einführung in die Italienische Renaissance. München. 1899. 8. Baskı Basel 1948.

(4) İpşiroğlu, M.Ş. "Üslûp tarihi olarak Sanat Tarihi: Heinrich Wölfflin'in eseri" adlı makale. Felsefe Mecmuası, Cilt 11, Sayı 1, İst. 1947.

(5) Die Kunst Albrecht Dürers. München 1905. 6. Baskı München 1943.

nat tarihi biliminin büyük alman sanatçısı Dürer'i tanıtmak için yaptığı en önemli çalışmalarından birini ortaya koymuş oldu. 1912 yılında, Münih Üniversitesinde ders vermeye devam eden Wölfflin, 1915 yılında en önemli eseri "*Sanat Tarihinin Temel Kavramları, yakın zamanlarda sanattaki üslûp değişmesi sorunları*" (6) adlı kitabını yayınladı. Bu kitap üzerinde daha sonra kısaca duracağız.

1918 yılında, "*Bamberg Apokalipsi*" (7) adlı eserini yazdı. 1924 de Zürih'te derslerine devam etti. 1931 de, her millete göre farklı olan "biçim duygusu" sorunu üzerinde durduğu "*İtalya ve Almanların biçim duygusu*" (8) adlı kitabı yayınladı. 1934 den itibaren Honorarprofesör olarak Zürih'ten ayrıldı.

1941 de, kendi deyişle (9), biçimin gelişmesiyle ilgili son esasları ve bu esasların yerleştirilmeleri üzerindeki çalışmalarını topladığı "*Sanat Tarihi üzerine düşünceler*" ini (10) yayınladı. Bu arada "Temel Kavramlar" adlı kitabına sürekli olarak ekler yapıyor, kitabın her yeni çıkan baskısında daha uzun bir önsöz yer alıyordu. Bu genişletmelerin bir özeti "Logos" dergisinde, bir makale halinde yayınladı. (11). "*Revizyon*" adını taşıyan bu makaleyi, Wölfflin, 1943 de çıkan 8. Baskıya bir "*Sonsöz*" olarak ekledi, bundan sonraki baskılar da hep bu sonsöz ile çıktı.

Heinrich Wölfflin, 19 Temmuz 1945 de, 82. yaşına yeni girdiği sıralarda, Zürih'te öldü. Bundan sonra eserlerinin basımı ve gözden geçirilmesi ile, kendisinden 9 yaş küçük erkek kardeşi Ernst Wölfflin uğraştı. Basel Üniversitesinde Göz Hastahıkları Profesörü olan E. Wölfflin de 1960 yılında, ailenin son kişisi olarak ölmüştür.

Heinrich Wölfflin'in, Viyana Akademisi için hazırladığı bir teşekkür mektubunun müsveddesinde "benim ana tema'm, sanat tarihinin temel kavramlarıdır, bu ana tema, diğer bütün temalarımın merkezini teşkil eder" demektedir (12). Adı geçen bu kitabında Wölfflin, 16. ve 17. yy. larda, Avrupa sanatında meydana gelen büyük üslûp

(6) Kunstgeschichtliche Grundbegriffe, das Problem der Stilentwicklung in der neuen Kunst. 1915. 13. Baskı Basel/Stuttgart 1963.

(7) Die Bamberger Apokalypse. 1918. 2. Baskı 1921.

(8) Italien und das deutsche Formgefühl. (Die Kunst der Renaissance) München 1931.

(9) Kunstgeschichtliche Grundbegriffe. 13. Baskı 1963. s.7 deki 1943 tarihli 8. Baskı'ya Önsöz'den.

(10) Gedanken zur Kunstgeschichte. Basel 1941. 4. Baskı Basel 1947.

(11) Kunstgeschichtliche Grundbegriffe. Eine Revision. In: Logos, Internationale Zeitschrift für Philosophie der Kultur. Band XII. Tübingen 1933. s. 210-218.

(12) Kunstgeschichtliche Grundbegriffe. 13. Baskıda Joseph Gantner'in Önsöz'ünden. s.10.

değişiklikleri üzerinde duruyor, "Rönesans ve Barok" adlı eserinde araştırmış olduğu, barok üslûbun doğuşu sorununu, bu kere biçim analizleri metoduyla inceliyor. Bütün toplumsal etkilerin dışına çıkarak ve kişisel ve millî üslûp farklarını bir yana bırakarak, genel Avrupa sanatının gelişimindeki, benzeyen, ortak noktaları tespit ediyor. Bu işi yaparken, Rembrandt ve Dürer, Velasquez ve Titian, Rubens ve Rafael gibi karşıt kişiliklerin eserlerinden örnekler alıyor, tek tek bu eserlerin değerlendirmesine gitmeden, siyasal, ekonomik ve toplumsal düzenleri başka başka olan bölgelerde, sanat eserinin benzer aşamalardan geçtiğini göstererek, özellikle resim sanatındaki anlayış ve dünya görüşü değişimini ortaya koyuyor. 16. ve 17. yy. lar arasındaki üslûp ayırımını ifade edebilmek için, Wölfflin, birbirine karşıt anlamda ikişer kavramdan kurulu beş çift-kavram buluyor. Kategoriler ya da temel kavramlar adını verdiği; 1. çizgicilik-renkçilik, 2. yüzey - derinlik, 3. kapalı biçim - açık biçim, 4. çokluk - birlik, 5. tam, açıklık - görelî açıklık kavramlarıyla kurduğu dialektiğiyle, Rönesans'tan Barok'a geçişin, nasıl bu kavram çiftlerindeki ilkinden diğerine, örneğin, çizgicilikten renkçiliğe, ya da yüzeyci anlayıştan, derinliği önemseyen görüşe birer geçiş olduğunu ortaya koyuyor. Kitabının genel mahiyetteki bir giriş bölümünden sonra, beş bölüm içinde, her bölümde bir kategoriye ele alarak, en çok resim, sonra mimari, kısmen de heykelticilik sanatı alanlarında zengin örneklerle bu geçiş ve değişimleri açıklıyor.

Wölfflin'in kurucusu ve temsilcisi olduğu biçim sistematigi ve kendisinin "ad'sız sanat tarihi" olarak tanımladığı, sanat ustalarının tek tek ele alınmadığı anlayış, genel bir üslûp zincirlenmesi görüşünü kabul eder, bütün devir ve çağları kapsıyan bir ritim, sanat gelişiminin sürekli ritmi üzerinde durur. Bu sürekli gelişme çizgisi üzerinde, "en orijinal kabiliyet bile, kendisine doğum tarihi ile çizilmiş belli sınırların ötesine geçmez. Herşey, her zaman mümkün değildir, ve belli düşüncelere ancak gelişimin belli safhalarında varılabilir", diyen Wölfflin, sanat tarihçesinin, sanat eserlerindeki ifade gücünü yorumlarken, "(bu eser) beni, yani modern insanı nasıl etkiliyor?" diye sorarak değil, "o zamanın hangi biçim olanaklarına sahibolduğunu" düşünerek hareket etmesi gerektiğini söyler⁽¹³⁾.

Böylece, kendinden önceki, sanat eserlerinin yalnızca yaratıcılarının hayatı, yani biyografiler yoluyla, ya da bazı ekonomik koşul-

(13) Kunstgeschichtliche Grundbegriffe. 13. Baskı 1963. s. 5-7 deki 1922 tarihli 6. Baskı ya Önsöz'den.

lar yönünden açıklandığı sanat tarihi görüşlerine ilk karşı çıkanlardan olan Wölfflin, gerçek sanat tarihinin, sanat eserlerinin ve dolayısıyla biçimlerin hayatını anlayan ve anlatan sanat tarihi olduğunu savunur, biçimlerin birer iç hayatları olduğunu, hemen her yerde, biçimlerin benzer aşamalardan geçtiğini ve onları tekrarladıklarını söyler. “Temel Kavramlar” kitabının 6. baskı Önsöz’ünde şöyle demektedir: “Bu kitabın ortaya çıkışı, sanat tarihinin mahiyetini daha sağlam bir temele oturtmak ihtiyacından doğdu. Tabii burada söz konusu olan, değer ölçüleri bakımından değil, sanat tarihinin üslup bakımından mahiyetidir. Bu da ayrı ayrı durumlarda karşısında bulduğu biçim’e ve onun tahayyül tarzlarına öncelikle ilgi duyar.” Gene aynı Önsözde Wölfflin; “Görme gelişiminin bazı kurallara bağlı olduğunu kabul etmek demek, sanatçıların kişiliklerinin önemini ortadan kaldırmak demek değildir. İnsan vücudu da belli kurallara uygundur, buna rağmen her insanın kendine özgü bir biçimi, kişiliğine göre bir formu vardır; bunun gibi, insanın fikrî yapısı da bazı kurallara rağmen, özgürdür.” der. İşte bu özgürlüğe rağmen *görme*’nin belli bir kanuna tâbi olduğunu kabul eden Wölfflin, “Temel Kavramlar” da, 16. ve 17. yıllarda meydana gelen “görme” değişiminin, *genel gelişme* içinde mantıkî ve kaçınılmaz olduğunu, ve bu, bütün sanat gelişimleri içinde etkili olan *tek kanunun* tanınması ve tanıtılmasının ilmî bir sanat tarihinin esas sorunu olması gerektiğini savunuyor.

Bu üstünde çok tartışılmış, çok konuşulmuş, artık klâsik diyebileceğimiz, gerek Avrupa, gerek birçok Slâv ve Asya dillerine çevrilmiş, ünü yaygın eserin giriş bölümü bu dergide yer almaktadır.